

njem značaju docela osamljen pojav v sodobni češki revialni produkciji. Ta časopis opozarja vedno iznova na omenjeno umetnikovo vzvišenost, obenem pa priča, da s češko literarno umetnostjo ne more biti tako slabo, dokler bedi nad njo njen šestinšestdesetletni, v resnici pa stalno enako mladostni stražar in kritični oznanjevalec idealov.

(Iz češkega rokopisa prevel B. Borko.)

BEDNI OTROCI V AMERIKI

LOUIS ADAMIČ

V Petrovi glavi se je oblikovala zasnova njegovega prihodnjega romana „Mnogi ljudje“. Preprosta povest bo; pozorišče bo mala najemniška hiša v napol proletarskem, napol malomeščanskem delu New Yorka. Središče povesti bo neka družina; pokazal bo, kako jo zadene kriza, kako sčasoma vpliva nanjo. V povesti bo prikazal tudi življenje drugih družin v hiši: kako se v nekaterih družinah člani bolj približajo drug drugemu in kako se v drugih (pač pri večini) vezi med posamezniki rahljajo, izmaličijo, trgajo . . .

Nekaj pa je Petra skrbelo: kako bo končal povest? Družine v nji bodo predstavljale deset milijonov družin, ki jih je zadela kriza (ne samih brezposelnih seveda), to se pravi štirideset milijonov mož, žen in otrok; in na koncu, ko bo dosegel 1931. leto, ne bo mogel pustiti milijonov ljudi, da nemo, molče ginejo v bedi. Moral bo pokazati, kakšen bo položaj v bodočnosti; povedati, kakšne bodo najbrže posledice za Združene države v celoti . . . Več tednov je bil v stiski.

Potem je nekega jutra pozvonilo. Bilo je skoraj ob osmih, in kakor navadno ob tej uri, so Roger, Seren, Marcia in Peter sedeli pri zajtrku.

„Pojdem jaz“, je rekel Peter, ki je mislil, da je poštar. Pojedel je že bil in pravkar je bil končal čitanje „Timesa“. Gospodinja, Mrs. Fox, ki je po navadi hodila odpirat, je bila zaposlena v kuhinji.

Ko je Peter odprl vrata, je videl namesto pismonoše dvoje otrok — dekletce, staro, kakor je pozneje izvedel, deset let, in osemletnega dečka. Zunaj je padal lahek pomladanski dežek in nepokriti svetli glavici otrok sta bili mokri in na njunih obrazih so stale majhne deževne kaplje. Njuna obleka je bila nekoliko ponošena, malce zakrpana in mokra, a čista. Nosila sta šolske knjige.

„Oprostite, Mister,“ je reklo dekletce z glasom, ki je zvenel starejši, kakor je bila sama po videzu, „toda doma nimamo kaj jesti in mama je rekla, naj vzamem brata, preden pojdeva v šolo, in naj grem nekaj

blokov daleč in pozvonim kje v kaki hiši“ — globoko je udihnila . . . „in naj vas prosim, da nama daste kaj jesti.“

„Kar notri.“ Peter je imel čuden, zmeden občutek. Vrtelo se mu je. „Kar naravnost pojdita“, je rekel otrokoma in jima sledil skozi vežo . . . Mislil je na „Mnoge ljudi“. Nenadno je dobil konec povesti. Že prej je slišal o otrocih, ki zvonijo po hišah, da bi dobili kaj jesti, pa je komaj verjel. Takile otroci — na milijone jih je v Ameriki . . .

Peljal je deklico in dečka v jedilnico ter razložil Sereni in Rogerju, čemu sta prišla.

„Moj Bog!“ je vzkliknila Seren in vstala od zajtrka.

Roger in Marcia sta se spogledala, kakor bi hotela reči: „Ali je prišlo tako daleč tudi že v tem okraju!“

Dali so otrokoma jesti. Dekletce je jedlo počasi, deček hitro, pozrešno. Nikogar ni pogledal, niti odgovoril, ko sta ga Seren ali Marcia vpraševala, ali hoče še. Ko je dobil kaj več, je snedel še to.

Deklica pa je odgovarjala na vsako vprašanje naravnost, temeljito in preiščeno. Njen čudni, neotroški pogled je vedno visel na obrazu osebe, s katero je govorila. Ko njen brat ni odgovarjal, je rekla, kakor da hoče razložiti njegov molk:

„Včeraj popoldne je snedel banano, pa je bila prezrela in mu je postalo slabo; od takrat ni jedel ničesar. Vedno je tak, kadar je lačen in morava zvoniti po hišah.“

„Ali dostikrat takole zvonita?“ je vprašala Marcia.

„Kadar nimamo doma kaj jesti?“

„Kako ti je ime?“ je vprašal Roger.

„Mary Madsen. Moj brat je Jimmie Madsen.“

Peter, ki ga je prevzela tragedija tega obiska, je opazoval dekletce. Bilo je majhno za svoja leta, a bolj podobno zgrbančenemu odraslemu človeku kakor nedoraslemu otroku. Več je vedelo o svetu okrog sebe, kakor so vedeli štirikrat starejši ljudje pred letom 1930. o svetu, v katerem živijo.

Povedalo je svojim gostiteljem, kje stanujejo njena mati, njen brat in ona. Bilo je v revnem okraju, osem blokov od hiše Adamsovih. „Prej smo stanovali v četrtem nadstropju in smo imeli tri sobe in kuhinjo in kopalnico, zdaj pa imamo le eno sobo zadaj v kleti.“

„Zakaj ste se preselili dol?“

„Moj oče je izgubil službo, ko je prišla kriza. To je bilo lani, jaz sem bila stara devet in Jimmie sedem let. Moj oče je poskušal dobiti delo, pa ga ni našel, depresija je bila tako huda.“

Petra je pretreslo njeno izražanje . . . „kriza, depresija“. Govorila je skoraj kakor odrasel človek, tudi njeno vedenje je bilo napol odraslo.

„Kaj pa je delal tvoj oče?“ je vprašal Roger.

„Pleskar je bil. Prej je vedno imel delo, kadar je bila sezona in dober je bil z nami — pravi mama. Potem, ko ni mogel več dobiti dela, je postal grd in je kričal na mater. Ponoči ni mogel spati, hodil je sem in tja in govoril in včasih kričal in mi nismo mogli spati in Jimmie je jokal.“

„Ali je bil v strokovni organizaciji?“ je vprašala Seren.

„Ne, gospa, ni bil v nobeni organizaciji. Rekel je, da so strokovne organizacije raketi.“

„Kaj je rekel tvoj oče, kadar je kričal?“

„Psoval je mater.“ Dekletce se je za hipec obotavljalo. „Jezil se je, ker je mama, preden se je poročila z njim, imela rada drugega moža. Toda mama pravi, da oče ni bil kriv, da je tako podlo ravnal. Podel je bil, pravi, ker ni imel dela in nismo imeli nič denarja, nič jesti.“

„Kje je tvoj oče zdaj?“

„Ne vem. Pred štirimi meseci je odšel in se ni več vrnil. Morali smo se preseliti dol. Gospodar nas ni hotel vreči na cesto, pa je velel mami, naj se vselimo spodaj.“

Dekletce je pravilo, da mati streže po hišah, če dobi kaj dela, toda tako zelo malo zasluži. Neka dobrodelna organizacija ji je dala dva dolarja 85 cent. na teden, a zadnje čase je to nehalo — Mary ni vedela, zakaj. Mati se je obrnila na „Domačo pomoč“, a ni dobila še ničesar.

Takrat se je deček, ki je nehaj jesti, nenadno obrnil k sestri in zamrmrljal: „Preveč govoriš!“

Dekle ni odgovorilo ničesar. Nastal je mučen molk.

„No, mislim, da bosta morala zdaj v šolo, otroka,“ je rekla Seren; „če ne, bosta zamudila. Ali ni prav tako, Jimmie?“

Jimmie je spet molčal in ni nikogar pogledal.

„Mislim, da sva že zamudila“, je reklo dekle; „a tudi že prej nekoč sva bila zamudila, ko sva si morala tako iskati zajtrk, pa sem povedala Jimmiejevi učiteljici in svoji, zakaj, in učiteljica naju je poslala k upravitelju in upravitelj ni rekel ničesar.“

Peter jo je vprašal, v katero šolo hodita, kako se imenuje učiteljica in kje stanuje njena mati. Dekle mu je dalo točno vse informacije.

Deklica in deček sta molče odšla.

Ko sta bila zunaj, je bruhnila Seren v jezne solze. „O, prekleto!“ . . .

„Grozno je“, je mirno rekel Roger.

„Hudič!“ je zaklel Peter.

Marcia ni rekla ničesar. Opazovala je Petra, ki je hodil sem in tja.

Gospodinja, Mrs. Fox, je omenila: „Ali ste zapazili — otroka se nista zahvalila, ko sta odšla?“

„Zakaj za vraga pa naj bi se bila!“ je vzkliknila Seren.

„Pač, zakaj neki!“ je soglašal Peter.

Peter je šel v šolo in izvedel pri dekletovi učiteljici, da taki primeri sicer v tem okraju še niso pogosti, toda njih število narašča. Nekateri otroci zvonijo pri vratih, drugi prinašajo pisemca svojih mater, ki v njih prosijo učitelje, naj: „prosim, poskusijo dobiti v šoli čevlje za otroke“, ker one tegá ne morejo. Šole pa niso imele skladov za take nepričakovane potrebe, zato so nekateri učitelji kupovali svojim učencem čevlje iz lastnega žepa.

Peter je obiskal Mrs. Madsen v njenem prenapolnjenem enosobnem stanovanju. Dal ji je nekaj denarja. Bila je Američanka danskega pokolenja, stara kakih trideset let, čedna, z belim, ledenim obrazom. Bila je v prav taki stiski, kakor nekatere druge ženske, ki so jih brezposelni možje zapustili in ki jih je Peter spoznal, kadar je v službi „Domače pomoči“ raziskaval razmere. Jokala je, ko je govorila z njim. Pravila je o „Drugem Prihodu“ Jezusa Kristusa in dala Petru traktat z naslovom: „*Nebeško kraljestvo je blizu!*“ Izkazalo se je, da žena nekega brezposelnega v hiši pridiga ta nauk. Mrs. Madsen je rekla, da v začetku ni verovala, sedaj pa ve, da je res. Kako pa naj se sicer svet reši? ... Pozneje je Peter izvedel, da se nauk o Drugem Prihodu sploh širi med bednimi brezposelnimi. Nekateri so mislili, da se bo zgodilo 1933. leta ...

Govoril je večkrat z malo Mary in jo privedel s seboj domov. Marcia, Seren in Roger so se prav tako zanimali zanjo kakor Peter. Mary je rekla, da ne ve, kaj mislijo njena mati in drugi ljudje z „Drugim Prihodom“. Mati jo je vzela nekoč s seboj k božji službi vernikov Drugega Prihoda, pa ji ni bilo všeč; bilo je „čudno“.

„Mnogih stvari ne vem,“ je dodala, „toda ko odrasem, hočem vedeti vse ... in Jimmie pravi, da bo drugačen.“

„Kako to misli — drugačen?“ je vprašal Peter.

„Ne vem — pravi, da bo drugačen. Pravi, da nima nikogar rad.“

„Pa ima rad očeta in mater, ali ne?“ je vprašala Marcia.

„Ne — to je, očeta nima prav nič rad. Mamo ima malo rad — včasih. Mislim, da ima mene najrajši, pa ne vedno. Malo trd je — skuša se vesti kakor mož — pravi, da mu moram reči Jim.“

„Toda ti imaš rada očeta in mater, ali ne?“

„Mamo imam rada, ker je toliko pretrpela. Očeta nimam rada — zapustil nas je, pa nas ne bi smel nikoli! Jimmie — Jim pravi, da upa, da se oče ne bo vrnil več domov. Kajti lani, ko je bil doma, nismo imeli nič jesti, in oče je bil kakor blazen in ni dovolil mami, da bi vzela jedi od Mrs. Schaff in Mrs. Komonski — in bili smo lačni in jaz sem zbolela, zato sem še prav tako majhna, kakor sem bila lani. Jimmie je vedno kričal in celo razbijal posodo, kadar ni dobil nič jesti, zato mu je mama

vedno dala prvemu. Dobil je več kakor jaz, in zato je skoraj tako velik kakor jaz, pa ima šele osem let, jaz pa deset . . .“

„Kako si mislila, ko si rekla, da hočeš vedeti vse?“ je vprašala Marcia, ki se je bavila z mislijo, da bi priredila otroške ure in ustanovila zabavne skupine kot oddelek svojega dela pri „Zvezi za aktivni delavski pokret“.

„Oh — vse pač.“

„Tudi, zakaj je depresija in take stvari?“

„Dà — vse.“

„Ali že kaj veš o depresiji?“

Mary je za hip pomislila. „Vem, kako se piše. Lani so vedno govorili ‚depresija, depresija‘, pa sem vprašala učiteljico, kako se to piše, in je napisala na tablo . . . In učiteljica je rekla, naj ne skrbimo za to; predsednik Hoover je rekel, da bo vse dobro.“

Peter je vprašal: „Ali imaš zdaj vedno kaj jesti?“

„O dà, zdaj nismo nikoli več lačni, ne kakor smo bili včasih. Kadar nimamo kaj jesti, nama reče mama, naj zvoniva po hišah. In učiteljica nam tudi daje v šoli.“

„Kaj vam pa prinašajo učitelji?“

„Obložene kruhke in jabolka. In Josie Long — lansko leto je bila nekam ohola, zdaj pa me ima rada —, ona mi daje potice in včasih kako pomarančo. Njen oče je zobni zdravnik. Učiteljica ji je velela, naj pove svoji mami, da ji dá še kos zame — in rekla je tudi nekaterim drugim dekletom.“

„Ali so kakšni otroci zdaj tudi še oholi?“ je vprašala Marcia.

„O dà — pa ne tako kakor prej. Jimmie je lansko leto pretepel nekega fanta, ker se je norčeval iz krpe na njegovih hlačah in Jim ga je udaril naravnost v obraz in zdaj se skuša oni deček sprijazniti z Jimmiejem — hotel mu je posoditi svoje frnikule, toda Jimmie se ne mara igrati z njim.“

„Pa kaj, ko ponosite obleko?“ je vprašal Peter.

„Mislim, da bomo kaj dobili. Tony Zurano, Italijan je — v peti B je, jaz pa v šesti A, ker sem preskočila razred —, ta je šel naravnost k stražniku in mu rekel, da potrebuje par čevljev, in stražnik mu jih je dobil. In Jimmie pravi, da bo prosil našega polipa, ko bova potrebovala čevlje, če mama ne bo imela nič denarja — pa zdaj ga ima nekaj, vi ste ji ga dali.“

Peter in Marcia sta se spogledala.

„Torej te prav nič ne skrbi, Mary, kaj?“ je vprašala Marcia.

„Ne, gospa.“

„Pa kaj misliš, kako boš vse izvedela?“ je vprašal Peter.

„Ne vem. Mislim pač, da bom izvedela, ko odrasem.“

Ves mesec so bili Adamsovi in Galei globoko vznemirjeni zaradi Mary Madsen. Govorili so o njej — o otrocih krize — skoraj vsak večer.

„Važno je to,“ je govoril Peter, „da se otroci — v velikih mestih nemara po stotisočih — polagoma odvrtaajo od doma in staršev, k učiteljem, stražnikom, socialnim delavcem, šoli — k občestvu. Kapitalizem s svojo krizo razdira družine in žene otroke k podzavestnemu komunizmu, vsaj k ‚občestvenosti‘ — prisili jih, da se obračajo na občestvo. Če kaj dobijo, se ne zahvalijo. V svoji preprosti, zdravi, neposredni sebičnosti čutijo, da jim to gre, kakor jim je prej šlo od njihovih staršev. To so otroci dosti hitreje doumeli kakor starši.“

„Toda, kar je neposredno važno zame, je to, da imam konec zdaj za ‚Mnoge ljudi‘. Opisal bom v svoji povesti takega otroka, kakor je mala Mary Madsen, in ona bo dobila ob koncu knjige besedo. Njena mlada pamet bo postala ostra ob krizi, ob lakoti leta 1930. — in kakor to dekle, bo hotela vedeti vse. Seveda vem, da pri mnogih otrocih lakota ubija pamet; mnogi dobijo tbc. in postanejo pohabljeni, toda ta Mary pripada drugi vrsti otrok — tisti, ki bodo mogoče kedaj revolucionarji.“

(Iz angleščine prevedla Olga Graborjeva.)

HIŠA BREZ OKEN

T O N E S E L I Š K A R

In ko je tako ležala, vsa omotična od krvave resnice, ki je grabila po vsej razmetani sobi, od zmečkanih in pohojenih nogavic na tleh pa do njenega lastnega telesa v postelji, se ji je bolj in bolj zdelo, da leži na suhemrodu velike reke. Res, da je znova oživljala, a prav v tem oživljanju je bila nevarnost, da jo utegne nov val spet potegniti v vodo, iz katere ni več rešitve.

Pobegnila je s postelje. Dušilo jo je. Stekla je k oknu in ga odprla.

Val vlažnega jutrnjega hlada jo je zajel. Čez polje je ležala gosta megla, nikjer ni bilo videti hiše brez oken. Tam nekje, v sredi te megle je stala; čutila jo je, v sebi je vedela zanjo.

Ko je odmaknila pogled od jutra, zabrisanega z meglo, se je vsa zajela v zrcalu in neznosen strah jo je zgrabil, ko je gledala ta tuji, neznani obraz pred seboj.

Kakšna strašna izpremema od včerajšnjega večera do jutra! Kodri las so popustili in so se tesno sprijeli na čelu, počrnele obrvi so zgubile barvo. Na licu so bili še tu pa tam sledovi pudra in ustnice so se potegnile v nesorazmernost, ker se je rdeča barva razmazala . . . Vse to ji je